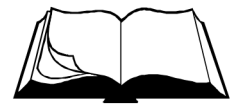

מִי יֵם הִי יֵם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

9

גליון 570

שאלות המצויות וביאורי תפילה

כסלו תשפ"ו

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לענין

הרב גרשון מאיר בן ר' שלמה אינגבר ז"ל
נלב"ע ט"ז בניסן תשפ"ה

לענין

מרת גילה זהבה בת הגי"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

שבת "טל ומטר"

שאלה: בתפילת שמו"ע של ליל שבת המשיך "אתה חונן" כמו בחול, וכשסיים ברכת "תקע בשופר" נזכר שצריך להתפלל של שבת, וגם נזכר ששבת לומר "טל ומטר", האם יחזור ל"ברך עלינו" ויאמר "טל ומטר" או שימשיך "אתה קדוש"?

תשובה: כתב ה"שערי תשובה" (סי' רס"ח) בשם ספר "הלכות קטנות" שאם בשבת בקיץ המשיך עד לאחר ברכת השנים ואמר "טל ומטר" יחזור על ברכת השנים, ואח"כ יאמר "אתה קדוש", דמאחר שכבר התחיל לומר ברכת "ברך עלינו", חל עליו החיוב לומר כתיקונה ולפיקד עליו לחזור ולאמרה שנית, ללא "טל ומטר", ע"י שם.

ולפי"ז יש לדון, מה יעשה מי שטעה בשבת בחורף ואמר "ברך עלינו" בלא שאילת גשמים, וכבר עמד באמצע ברכת "תקע בשופר", ואז נזכר ששבת, ושלא אמר "ותן טל ומטר" ב"ברכת השנים". שהרי אם היה זה בימי חול, היה עליו להמשיך ל"שמע קולנו" ולומר שם "טל ומטר", האם גם בשבת ימשיך ל"שמע קולנו" או שיחזור ל"ברך עלינו".

ונראה, שדווקא בימי חול שבין כך עליו לומר את כל הברכות עד ל"שמע קולנו", מקילים עליו שלא יחזור ל"ברך עלינו" אלא יאמר "טל ומטר" ב"שמע קולנו", משא"כ בשבת, שאין אומרים ברכות אלו, ורק את "ברך עלינו" עליו לתקן, כיוון שעבר התחיל וחל עליו החיוב לאומרה כראוי, ככה"ג עדיף שיחזור ויאמר רק "ברך עלינו", שהיא ברכה אחת, ולא ימשיך לומר עוד ברכות עד "שמע קולנו".

אולם יש לחלק, שרק כשהזכיר טל ומטר בקיץ צריך לחזור, משום שאמר לשון קללה, משא"כ בנד"ד שרק חסרה אזכרה, שמא אין צריך לחזור כלל.

ועוד, מכיון שה"חיי אדם" (כלל כ"ד) חולק וסובר שאם גמר ברכת השנים בשבת, אינו חוזר ומברך, וכן משמע קצת מסתימת המשנ"ב, שלא מעתיק את דברי "שערי תשובה", ספק ברכות להקל, ואינו חוזר על ברכת "ברך עלינו" כלל, וגם אינו ממשיך תפילת חול, ולכן למעשה יש להתחיל מיד "אתה קדוש" (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ זצ"ל).

כיסוי עגלת תינוק בשבת

שאלה: האם אפשר לכסות עגלת תינוק בשבת ע"י פריסת ניילון, כדי שהתינוק לא יירטב בגשם?
תשובה:

א. אסור לפרוס סדין או מחצלת לשם אוהל, כגון להגן מפני החמה והגשמים, אפילו אין בו מחיצות (משנ"ב סי' שט"ו ס"ק כ').

ב. אם יש לו גגון מחובר לעגלה, מותר לפתוח את הגגון בשבת, דנחשב כאילו הוא פתוח לפני שבת (משנ"ב שם ס"ק כ"ז).

ג. וכן כשיש טפח פתוח קודם השבת מותר להוסיף עליו אוהל ארעי בשבת (משנ"ב שם ס"ק י"א).

ולכן אם יש גגון לעגלה זו, אפילו אם היה סגור מתחילת השבת יכול לפתוח אותו אפי' מעט, ולהוסיף עליו את הכיסוי ע"י פריסת ניילון (הגר"ש זצ"ל אויערבאך זצ"ל שש"כ פי' כ"ד ס"ק מ"ו, והגר"נ קרליץ זצ"ל, "ארחות שבת" ח"א פי"ט ס"ק מ"ד).

ד. אם אין גגון מחובר לעגלה, העצה להפוך את הסדר, לעשות קודם גג ואח"כ מחיצות, כמבואר בשו"ע (שם סעיף ג') ומשנ"ב ס"ק י"ט), ולכן קודם יפרוס את הניילון באוויר ואח"כ יביא את העגלה מתחת הניילון.
והיתר זה ע"י שינוי נאמר גם באוהל העשוי להגן, כמבואר בגמרא (שבת מ"ג:) לגבי מת המוטל בחמה, וב"חזון איש" (סי' נ"ב

לא לשמור על קדושת הניילון.

לא לשמור על קדושת הניילון.

לא לשמור על קדושת הניילון.

לא לשמור על קדושת הניילון.

לא לשמור על קדושת הניילון.

סי"ק ב' אות ז' אות י"א, ועיי' "ארחות שבת" (פרק ט' ס"ק כ').
ה. עצה נוספת, ששני אנשים יחזיקו בידיהם מעל גבי העגלה שלא יירטב התינוק, דאוהל המוחזק בידי אדם אינו אוהל (ובכל זאת אין להתיר להשתמש במטריה) ("חזון איש" או"ח סי' נ"ב ס"ק ב', "ארחות שבת" פרק ט' סעיף כ"ג).

בניית בית מלגו או פריסת סדין ע"ג כיסאות

שאלה: האם מותר לילדים לבנות אוהל במשחק ע"י אבני לגו או מגנטים, כמו כן מצוי שילדים בונים לעצמם בית ע"י שפורסים סדין על כמה כיסאות, ומשחקים שם וכד', האם מותר לעשות כן בשבת?
תשובה:

אסור לעשות אוהל בשבת, ולכן אין לילדים לבנות בית מאבני לגו או מגנטים וכדומה באופן שיש אוהל בגובה טפח וברוחב טפח על טפח. כמו כן אין לעשות אוהל ע"י סדין המונח על גבי כיסאות, שיש לזה דין אוהל ארעי (עיי' "ארחות שבת" פרק ט' סעיפים י"ב י"ג).
אם רואה שהילדים עשו לעצמם אוהל מסדינים או ממגנטים, אין לומר להם לפרקו, דכמו שאסור לעשות אוהל ארעי בשבת אסור לפרקו משום מלאכת סותר (משנ"ב ס"ק א').

תפוח אדמה חם ליד אטריות או ירקות

שאלה: האם מותר להניח בצלחת ליד תפוח אדמה חם מאוד אטריות מבושלות קרות או סלט ירקות?
תשובה:

א. תפוחי אדמה חמים, יש לחשוש שדבר גוש נשאר כמו כלי ראשון, ואי"ז יש לו כוח בישול. ולכן אסור להניח לידו סלט ירקות שאינם מבושלים (כגון סלט גזר או סלט עגבניות), מכיון שבגניעתם בתפוחי האדמה יש משום בישול.

ב. אם הירקות מבושלים וכן אם האטריות מבושלות, אין בישול אחר בישול, ומותר.

ג. יש להוסיף, אף שהוא מחמם בלי רוטב, והרי אנו חוששים שיש אפייה לאחר בישול (רמ"א סי' ש"ח סעיף ה'), זה רק באופן שיהיה עליו טעם אפייה, אבל אם זה רק מתחמם, הרי נשאר עליו אותו טעם, ולא נחשב אפייה אחר בישול, אלא בישול אחר בישול ומותר ("חזון איש").

שימוש בבר מים קרים בשבת

שאלה: האם מותר להשתמש בשבת בבר מים קרים (מכני)?
תשובה: יש לבדוק מהו סוג הבר, כיון שיש סוגים שהמים עומדים בתוך כלי עם פחמים כדי לנקות את המים, מים אלו לא ראויים לשתיה, וכשמוזג מים, יוצאים מים אלו דרך מסננת, והרי זה בורר בכלי ואסור מן התורה.

תפוח שנפל לתוך טחינה

שאלה: חתיכת תפוח נפלה לתוך קעריית הטחינה, האם מותר לשטוף את התפוח תחת הברז כדי לנקותה מהטחינה?
תשובה:

א. אסור להניח את התפוח בקערת מים לצורך רחיצה, כמש"כ המשנ"ב (סי' ש"ט ס"ק כ"ח), שאוכל ופסולת מעורבים אסור להניחם במים כדי שהפסולת תיפול למטה.

ב. אבל טיפת הפרי תחת ברז מים סמוך לאכילתם, יש מקילים (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי"ק קכ"ה), הגר"ש זצ"ל אויערבאך זצ"ל מובא בשש"כ פרק ג' ס"ק מ"ח, הגרי"ש אלישיב זצ"ל מובא ב"איל משולש" פי' ט"ו ס"ק י"ז) ובכל זאת לכתחילה יש לרחוץ מערב שבת, ויש אוסרים משום בורר ("חזון איש" זצ"ל, "חוט שני" ח"ב פי' כ"ה ס"ק ו' אות ג', הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ג. רחיצת פירות במים לשם הסרת הריסוס שעליהם מותר לכו"ע, משום שאין בהם ממשות, ואין בו איסור בורר הוה"א וכן הלכוד ניכר, ואין עליו שם פסולת ("חזון איש", "חוט שני" שם סוף ס"ק ו' וסוף ס"ק י"ג).

הפרשת תרו"מ בשבת לחומרא

שאלה: מוצרים שיש עליהם הכשר מגוף מוסמך, אך נוהג להפריש מהם שבת תרו"מ, ושכח להפריש או להתנות על ההפרשה מערב שבת, מה יעשה?

תשובה: מכיון שזו רק חומרא בעלמא מותר להפריש מהם תרו"מ בשבת ("אחרות רבינו" ח"ג עמ' רמ"ט בשם ה"חזון איש").

בדיקת כשרות ע"י ביטול בשר בחלב

שאלה: למעבדה כימית מביאים כל מיני שוקולדים לבדיקת כשרותם, כדי לדעת אם יש שם תערובות בשר בחלב, האם בדיקה זו מותרת ע"י ביטול או שתהיה אסורה משום ביטול בשר בחלב?

תשובה: יש סוברים שגם לענין בשר בחלב אין ביטול אחר ביטול, והיות שהשוקולד היה כבר מבושל אין בזה איסור כלל (פמ"ג סי' ק"ה מ"ז ס"ק ב', ורע"א י"ד סי' פ"ז).

ויש סוברים שלענין ביטול בשר בחלב, יש ביטול אחר ביטול (שו"ת "שבות יעקב" ח"א סי' ל"ח, "יד אפרים" קיצור דינים, סו"ס פ"ז אות ג'). בשו"ת "דובב מישורים" (סי' ל'), נשאל בזה וכתב להתיר עפ"י ה"כסף משנה" (ה"ל' טומאת מת פרק א' ה"ל' ב') שהטעם שאסרה תורה לבשל כדי שלא יבוא לידי אכילה, ובה שמשל לשם בדיקה אין חשש, וכמו שמותר לשרוף חמץ בשר וחלב ביחד, ע"י שם.

גלש מהצ'ולנט תחת מיחם המים

שאלה: גלשו מים מהצ'ולנט בשבת אל מתחת למיחם המים שעל הפלטה, מה דין המיחם?

תשובה: מיחם המים בולע את הנוזילה הברשת, ואין לשתות מים אלו עם חלב, וצריך להגעילו כדי שיחזור להיות פרווה. עצה טובה, להניח נייר כסף מתחת מיחם המים החמים, כדי שאם יגלוש מהצ'ולנט מתחת נייר הכסף לא יבלע במיחם, היות שבין הנייר כסף למיחם נשאר יבש, והמים יישארו פרווה.

מתי מברכים על בנית מעקה

שאלה: מתי מברכים על בנית מעקה, בתחילה או בגמר הבניה?

תשובה: יש סוברים שיברך בתחילת עשיית המעקה (ספר "העיטור" ח"ב ה"ל' ציצית שער ג' ח"ב, והשיחה בהמשך לא הו"ה הפסק דמדי לבדיקת חמץ ("מסכת מזוזה" להגר"ח קניבסקי זצ"ל ה"ל' מעקה סעיף א', ובספר "בית ברוך" ח"ב ה"ל' מעקה).

ויש סוברים שלא יברך עד המכוש האחרון (שו"ת "חתם סופר" או"ח תשי"ב, שו"ת "שבט הלוי" ח"ד תשי"ב, והוסף שיש גם חשש שמא הפועל יחזור בו).

אם נכח לברך בתחילת עשייתו, לכו"ע יכול לברך עד המכוש האחרון ("בית ברוך" שם) אולם אם לא בירך עד שגמר את המעקה הפסיד את הברכה (פמ"ג או"ח מ"ז סו"ס תליב, "נחל איתן" סי' ה').

ייחוד בגן ילדים

שאלה: גן ילדים בו שהיום כחמשה עשר ילדים בגילאי שנתים שלוש, והדלת נסגרת באופן שאי אפשר לפותחה מבחוץ רק ע"י כפתור מתוך הגן, עד השעה שמונה וחצי יש בחורה השומרת על הילדים, האם מותר לאבא להכניס את ילדו לגן בשעה זו, או שיש בעיה של איסור ייחוד, ומה העצה לכך?

תשובה: היות שהדלת נסגרת וננעלת, יש איסור ייחוד גמור בין האבא לבחורה, וילדים קטנים בגילאי שנתיים שלוש לא נחשבים כשומרים. והעצה היא להשאיר את הדלת פתוחה שכל אחד יוכל להיכנס בלי לדפוק, ואם הוא בן אשכנז יכול להתנין בחוץ עד שגיגע עוד אבא ויכנסו יחד, כי כשיש שני גברים אין בזה איסור ייחוד לבני אשכנז (רמ"א או"ח סי' כ"ב סעיף ה').

אם זה אינו אפשרי, ישאר האבא בחוץ וישלח את בנו שיכנס לבד לתוך הגן.

אם יש בחוץ קוד שכל הורה מהגן יכול לפתוח בעזרתו את הדלת ולהיכנס, נחשב כפתח פתוח, היות שעכשיו זה הזמן שיכולים להיכנס, ואין בזה איסור ייחוד.

ייחוד עם ביבי-סיטר

שאלה: במשפחה ישנם ארבעה ילדים: ילד בן 9, ילדה בת 7, ושני ילדים קטנים בני 4 ו-2, האם אפשר להשאיר אותם בלילה עם ביבי-סיטר?

תשובה:

א. אם מגיעה בחורה לשמור עליהם הרי יש איסור ייחוד עם הילד בן ה-9, אך כל זמן שאחותו בת ה-7 ערה, הרי היא כשומרת, אבל כשהיא הולכת לישון, צריך עוד אחד כדי להיות שומר (כי ילדים מתחת לגיל 5 לא נחשבים כשומרים).

ב. אם מגיע בחור או גיס, כל זמן שכן ה-9 ער אין איסור ייחוד עם בת ה-7, אך כשכן ה-9 הולך לישון יש ייחוד עם בת ה-7 וצריך עוד אחד כדי להיות שומר.

ג. אם השמירה היא רק שעות הערב, אפשר להשאיר דלת פתוחה או לבקש משכן שיכנס מפעם לפעם, אבל אם הצורך בביבי-סיטר

היא עד שעה מאוחרת בלילה, עצה זו אינה מועילה, ועליהם לדאוג שלא ייכשלו באיסור ייחוד, כגון שיביאו 2 בחורות לשמור יחד.

הוצאת ילד מהגן באמצע השנה

שאלה: בעת רישום ילד לגן, נמסרו 12 צ'קים עבור כל השנה. למעשה, הילד לא רוצה להיות בגן וההורים הוכרחו להוציא משם. האם עדין חייבים לשלם עבור כל השנה היות שהשנה כבר התחילה?

תשובה: המנהג הוא שאם מודיעים חודש מראש מותר להוציא, ואפילו אם בגלל זה הגנת קיבלה ילד אחד פחות, בכל זאת על דעת כן נוהגים, ולכן אם מוציאים ללא הודעה מוקדמת יש לשלם עד חודש אחרי ההודעה (הגר"י סילמן שליט"א).

סופר סת"ם שקלקל מזוזה

שאלה: סופר סת"ם שנתנו לו לתקן תפילין או מזוזות וקלקל אותם ופסלם, האם חייב לשלם לבעלים על הנזק?

תשובה: איתא בגמרא (ב"ק צ"ט:) ונפסק בשו"ע (חו"מ סי' ש"ו סעיף ד'), נתן לאומן בהמה לשחוט וקלקל, אם היה בחינם פטור, ואם בשכר חייב, ע"י שם. כמו כן בזה, אם הסופר תיקן בחינם פטור, ואם בשכר חייב לשלם (ספר "משנת הסופר" סי' א' סעיף א' ב"ביאור הסופר" שם).

קרע כרטיס הגרלה

שאלה: זכה בהגרלה בסכום כסף גדול ובא חברו וקרע את הכרטיס (ולא מוסרים את הכסף רק אם יש בידו את הכרטיס המקורי), האם חייב לשלם על ההפסד?

תשובה: איתא בשו"ע (חו"מ סי' שפ"ו סעיף ב') השורף שטר חברו חייב לשלם מדין גרמי (אף שאין זה הממון עצמו רק האפשרות לגבות חוב על ידו), ומבואר שם בש"ך (ס"ק א') שזה מדין קנס, ולכן במזיד חייב, ובשוגג פטור, ע"י שם.

לפ"ז בנד"ד (אף שאין בו שיעבוד נכסים כמו שטר חוב), קריעת כרטיס הגרלה ג"כ נחשב כמו גרמי, ואם קרע במזיד חייב לשלם (הגר"י סילמן שליט"א).

ביאורי תפילה

ברכות השחר

שאלה: בבוקר מברכים להקב"ה על כל החדש שמתחדש בגוף לאחר השינה, פוקח עורים, מלביש ערומים, מתיר אסורים וכו', למה לא מברכים "ברוך... משיח אילמים" (כמו שאומרים בתפילת "נשמת")?

תשובה:

א. מבואר בגמרא (ברכות ס'). שתיקנו ברכות אלו לפי הסדר, דהיינו כשפותח עיניו מברך "פוקח עורים", יושב מברך "מותר אסורים" וכו', ולפ"ז נמצא כשמתחיל לברך הברכה "משיח אילמים" הרי זו ברכה על זה שמברך ולא תיקנו ברכה לברכה.

ב. איתא בגמרא (חולין ס'). "ודפנת גס", ולא בדברים בטלים, ע"י שם. שעיקר נברא הפה לדברי תורה, נמצא שכאשר מברך "לעסוק בדברי תורה" נכלל גם הודיה על הדיבור.

ג. איתא בבראשית (בראשית ב', ז'): "וַיְהִי הָאָדָם לִפְנֵי תִּיָּהּ", ומפרש התרגום "לרוח ממללא", נמצא שעצם מהות האדם שהוא "מדבר", וא"כ ברכת "אלוקי נשמה שנתת ב"י" הוא ברכה על כוח הדיבור, שזה עיקר צורת האדם (ספר "סדר הלכה" על הרמב"ם ה"ל' ציצית פ"ג ה"ז).

"הדו לד' כי טוב"

שאלה: בכל הפסוקים כתוב "הדו" בכתב מלא, רק פעם אחת בתהילים בפרק ק"ז כתוב "הדו" בכתב חסר, ששם מדובר בעוברי הים והולכי מדבר ויוצאים מבית האסורים, מדוע?

תשובה:

א. "הדו" בכתב חסר בגימטריה עולה חמש עשרה, לרמז שבחמש עשרה בניסן שהוא חג הפסח היתה יציאת בני ישראל ממצרים אמרו הודאה של יוצא מבית האסורים (סידור רב עמרם גאון).

ב. בפרק ק"ז כתוב: "יודו לד' חסדו", שאומרים לאדם להודות על הניסים שעברו עליו, כגון הולכי מדבר, חולה, עוברי הים וכו'. כל אחד צריך להרגיש ולומר שירה מעצמו, אבל אם צריכים ללמוד לומר שירה, אין זו הודאה שלמה ולכן כתוב בכתב חסר (שמעתי).

חידה

היכן מובא בשו"ע או"ח מעשה במי שעשה שלא כדין ונידוהו?

תשובה לחידה מגילון 569

חידה: מי חייב מיתה בגלל שלא עשה כלום?

תשובה: גוי ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח:).